

**MUHİBBÎ (KÂNÛNÎ SULTAN SÜLEYMAN) DİVANI'NIN İKİ
YENİ YAYINI**

**TWO NEW PUBLICATIONS OF MUHİBBÎ'S (SULEIMAN THE
MAGNIFICENT) DIVAN**

Yıldıray ÇAVDAR*

*Saltanat didükleri ancak cihân gavgâsıdur
Olmaya baht u sa'âdet dünyede vahdet gibi
Kânûnî Sultan Süleyman*

Adı bilinen ilk şairimiz olan Aprın Çor Tigin'den günümüze sayısız Türkçe şiir yazılmış, Türklerin yaşadığı hemen hemen her yerde Türkçenin başka şairleri de olmuştur.

Değişik zamanlarda ve farklı coğrafyalarda saltanat sürmüş Türk hükümdarlarının önemli bir kısmı şiire ilgi duymuş ya da şiir yazmıştır. Anadolu sahasının dışında; Sultan Hüseyin Baykara, Şiban Han, Bâbü Han, Bayram Han, Şah İsmâil, Sultan Kayıtbay, Kansu Gavri, Kırım Hanı Gâzi Giray Han ve burada sayamadığımız bazı isimler, hükümdar şairler olarak karşımıza çıkmaktadır. Anadolu sahasında ilk divan sahibi şair ise yine bir hükümdar olan Kadı Burhanettin Ahmet'tir

* Okt., Selçuk Üniversitesi, Türk Dili Bölümü, ycavdar@selcuk.edu.tr

Gönderim Tarihi: 08.09.2015

Kabul Tarihi: 09.10.2015

Osmanlı döneminde, şiirle ilgilenen devlet adamları âdeta katlanarak artmış, II. Murat'tan (Murâdî) V. Mehmet Reşat'a birçok hükümdar veya hanedan mensubu; şiirle meşgul olmuş, şiir yazmış ya da divan tertip etmiştir.

Divan edebiyatı XVI. yüzyılda en parlak devrini yaşamış, Osmanlı İmparatorluğu ise bu edebî geleneğin belki de en ihtişamlı temsilcisi olmuştur. Özellikle Kânûnî Sultan Süleyman döneminin burada altını önemle çizmek gerekir. Osmanlı Devleti'nin 10. padişahı ve 89. İslam halifesi Kânûnî Sultan Süleyman, Osmanlı hanedanı içinde en uzun süre tahtta kalan hükümdardır. "Bu uzun dönem, Osmanlı siyasî tarihi açısından olduğu kadar bilim ve kültür tarihi açısından da zirvenin yaşandığı bir devre olarak bilinir. Kendisi de şiirle uğraşan ve Muhibbî mahlasıyla klasik şiirin en hacimli divanını kaleme alan Kânûnî, devrinde şairlere özel bir alaka göstermiştir." (İsen-Bilkan 1997: 46)

Daha çok Muhibbî (Arapça "hubb" kökünden: "seven, sevgi besleyen, dost") olmak üzere Muhib mahlasını da kullanan Kânûnî'nin, biri Türkçe diğeri Farsça olmak üzere iki divanı mevcuttur. Türkçe divanında dört bin kadar şiiri olan Kânûnî, Türk edebiyatında en çok şiir yazan hükümdar unvanına sahiptir (Yavuz vd. 2014: 9-12) ve birçok beyitte söz sultanlığını cihan sultanlığına tercih ettiğini ima eder (Tunç 2000: 277).

Kânûnî Sultan Süleyman'ın (Muhibbî) Türkçe divanlarının, Türkiye'nin çeşitli kütüphanelerinde, muhtevaları birbirinden farklılıklar gösteren otuz kadar yazma nüshası olup bazıları şunlardır:

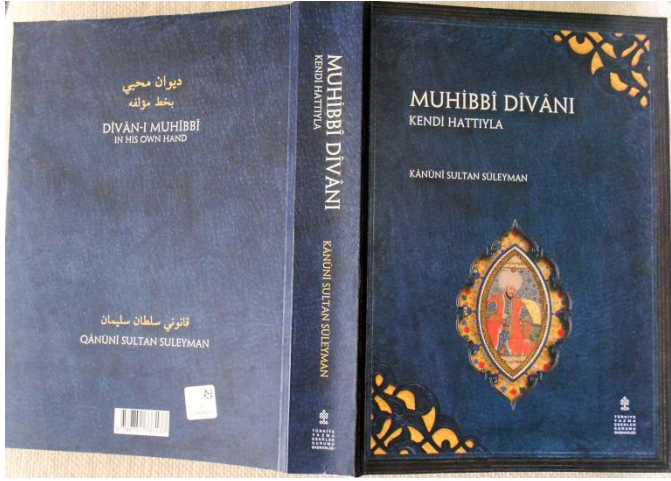
1. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine Kitaplığı, No.: 1132
2. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, No.: 5467
3. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, No.: 689
4. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, No.: 1976
5. İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, No.: 994
6. Süleymaniye Kütüphanesi, Nuruosmaniye Bölümü No.: 3873
7. Millet Yazma Eserler Kütüphanesi, Ali Emîrî Bölümü No.: 392
8. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, No.: 3718
9. Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi, No.: 2407
10. Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya Bölümü, No.: 3970

Muhibbî Divanı ilk kez Âdile Sultan (1826-1899) tarafından bastırılmıştır (1303). Coşkun Ak tarafından 1977'de doktora tezi olarak hazırlanmış, 1987'de de ilk kez ilmî olarak yayımlanmıştır (1987).

Bu yazıda Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine Kitaplığı 1132 numarada kayıtlı, Sultan'ın kendi hattıyla olan nüsha ile Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde 3718 numarada kayıtlı nüsha üzerine yapılan yayınlar tanıtılacaktır.

1. Yavuz, Orhan (2014) Muhibbî Divânı, Kendi Hattıyla, Kânûnî Sultan Süleyman (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım), T.C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 606 s., ISBN: 978-975-17-3713-7

Kânûnî Sultan Süleyman'ın (Muhibbî) Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine Kitaplığı 1132 numarada kayıtlı bulunan ve kendi el yazısıyla olan divanı Doç. Dr. Orhan Yavuz tarafından yayımlanmıştır.

Eserin kapak fotoğrafı

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı tarafından yayımlanan eser, o tarihte Başbakan olan Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın "Takdim" yazılarıyla başlamaktadır. "Ön söz", "Kısaltmalar", "Giriş" A. Kânûnî Sultan Süleyman B. Kendi Hattıyla Kânûnî Sultan Süleyman (Muhibbî) Divanı C. Dil ve Edebiyat Açısından Muhibbî Divanı 1. Sevgili 2. Aşk 3. Benzetmeler 4. Deyimler ve Birleşik Fiiller D. Devrin şairlerine göre Muhibbî, "Kaynaklar", "Transkripsiyon Alfabetesi", "Metin", "Şiir Dizini", "Ek: Yazı Karşılaştırılması" ve "Tıpkıbasım" (120 varak) olmak üzere toplam sekiz bölümden ve 606 sayfadan oluşmaktadır.

"Giriş" bölümünde yazmanın fiziksel özelliklerinden ve Muhibbî Divanı'nın başka nüshalarından bahsedilmiştir. Kânûnî'nin meşhur:

*Halk içinde mu'teber bir nesne yok devlet gibi
Olmaya devlet cihânda bir nefes sıhhat gibi*

beytiyle başlayan gazeline, devrin büyük şairlerinden Yahyâ Bey'in yaptığı ta'şir ile Bâkî ve Aşkî'nin yaptığı tahmislere de bu bölümde yer verilmiştir.

Divan'daki şiirler dil açısından ve edebî açıdan genel olarak incelenmiş, "Benzetmeler", "Deyimler ve Birleşik Fiiller" alt başlıkları açılmıştır. "Benzetmeler" alt başlığında verilen ve Kânûnî'nin şiirinin gücü olarak gösterilen örnekler oldukça dikkat çekicidir: zülf: akrep-bulut-yılan-kanat, dil, "gönül": fitil, sîne: sahra-kös-büyük davul, sünbül: Habeş sultanı, ben: Arap padişahı, gül: çıban, rakîb: sığır öküz-Ebu Leheb... vs. "Deyimler ve Birleşik Fiiller" alt başlığındaki bazı örnekler de şöyledir: 'âşık geç-: Âşık olmak, baş aç-: Sevinmek, neşelenmek, baş çat-: Anlaşmak, bir olmak, câ it-: Yer tutmak, firâş sal-: döşek sermek, gâmez okların at-: Yan yan bakmak, kıyın kıyın bak-: yan yan bakmak, taşlara çal-: Birakmak, vazgeçmek... vs.

"Metin" bölümü 288 sayfadır ve ilk beyiti:

Müdde'î sözün revâ midur şehâ gûş eylemek
'Âşık-ı bî-zer harîdü-i ferâmûş eylemek

şeklinde olan gazelle başlayıp, son beyiti:

Miyânın kuçmak istersin Muhibbî
Kuçulur mı olıcak kıldan ince

beyitiyle biten gazel ile sona erer.

Biri müfred, biri muhammes, biri tahmis 284'ü de gazel olmak üzere toplam 287 manzumenin bulunduğu bu bölümde; yazmanın gayr-ı mürettep bir biçimde yazıldığını, herhangi bir tarih kaydının olmadığını görüyoruz.

Şiirler, transkripsiyon alfabetiyle günümüz harflerine aktarılmış, "Giriş"te değinilen sekiz nüsha ile söz konusu nüsha arasındaki kelime veya söyleyiş farklılıkları ya da vezin aksaklığı gibi durumlar dipnotlarla gösterilmiştir.

Bu eseri değerli kılan belki de asıl husus, bilinen diğer nüshalarda bulunmayan 130 şiirin mevcudiyetidir.

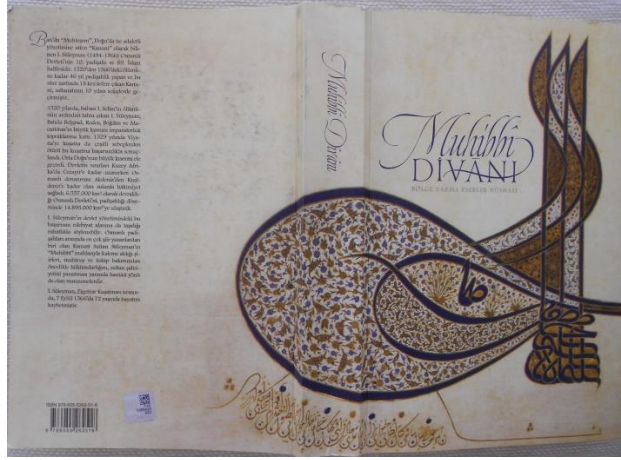
"Şiirler Dizini" günümüz Türk alfabesine göre alfabetik olarak düzenlenmiştir ve 8 sayfadır.

"Ek: Yazı Karşılaştırması" kısmı; Kânûnî Sultan Süleyman'ın, Osmanlı arşiv kayıtlarındaki el yazısı örneklerinin, söz konusu nüshadaki hatla karşılaştırıldığı toplam 6 sayfadan oluşmaktadır.

"Tıpkıbasım"ın 1a sayfasında, nüshanın hükümdarın kendi hattı olduğuna işaret eden şu kayıt mevcuttur: "Uşbu dîvân-ı mübârek cennet-mekân mağfiret-nişân mağfûrun-leh Sultân Süleymân Han Gâzî Hazretleri'nün kendü mübârek hatlarıdır. Bilen var-ısa imtihân eylesün."

2. Yavuz, Orhan; Bekir Direkci; Mevlüt Gülmez; Mehmet Yastı; Hidayet Duyar (2014) *Muhibbî Dîvânı, Bölge Yazma Eserler Nüshası (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)*, Palet Yayınları, Konya, 735 s., ISBN: 978-605-5262-51-8

Muhibbî (Kânûnî Sultan Süleyman) Divanı'nın, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesinde 3718 numarada kayıtlı nüshası; Orhan Yavuz, Bekir Direkci, Mevlüt Gülmez, Mehmet Yastı ve Hidayet Duyar'ın ortak çalışmalarıyla yayımlanmıştır.

Eserin kapak fotoğrafı

Eser: “Kısaltmalar”, “Ön Söz”, “1. Giriş”, “2. Kanûnî Sultan Süleyman (Muhibbî)”, “3. Muhibbî (Kanûnî) Dîvânı Bölge Yazma Eserler Nüshası”, “4. Dil Açısından Muhibbî Dîvânı” “5. Devrin Şairlerine Göre Muhibbî”, “6. Muhibbî’ye Göre Şairler”, “Kaynaklar”, “Transkripsiyon Alfabetesi”, “Metin”, “Şiirler Dizini” ve “Tıpkıbasım” bölümlerinden oluşmak üzere toplam 736 sayfalık bir hacme sahiptir.

“Giriş” bölümünde şiir yazar Türk hükümdarları hakkında kısaca bilgi verilmiş, XVI. yüzyılın ve özellikle de Kanûnî devrinin Türk edebiyatı açısından önemi vurgulanarak, söz konusu hükümdarın şairliği ve kullandığı mahlaslardan bahsedilmiştir.

“Kânûnî Sultan Süleyman (Muhibbî)” başlığında, Kânûnî'nin dört bine yakın şiir yazdığından, divanının pek çok nüshasının bulunduğu, belli başlı nüshaların hangi kütüphanelerde olduğundan söz edilmiştir.

“Dil Açısından Muhibbî Dîvânı” başlığında, Divan'ın, yazıldığı yüzyıl itibarıyla Klasik Osmanlı Türkçesi Dönemi'nin başlarına ait bir metin olduğu belirtilmiş, Eski Anadolu Türkçesi Dönemi'nin dil hususiyetlerinin büyük ölçüde korunduğunu gösteren örnekler verilmiştir.

“Devrin Şairlerine Göre Muhibbî” başlığında ise zamanının şairleri tarafından Kanûnî’ye dua-nâmeler yazıldığı, şiirlerinin ta’şir veya tahmis edildiği, örnekleriyle gösterilmiş; hükümdarın tanzir hususunda da önemli bir şiir külliyyatına sahip olduğu hatırlatılmıştır.

“Kaynaklar”dan sonra, harf sırasına göre divan tertibinde şiirlerin transkripsiyon alfabesine aktarıldığı “Metin”, “Şiirlerin Dizini” ve her sayfada 11 satır bulunan 150 varaklık “Tıpkıbasım” bölümleriyle eser tamamlanmıştır.

Muhibbî Divanı’nın H. 964/ M. 1557’de istinsah edilmiş Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi Nüshası’nda 548 şiir mevcuttur. Bunlardan 105’inin başka nüshalarda bulunmayışı söz konusu yayını ayrıca değerli kılmaktadır.

Son olarak her iki yayının adına şunu da hatırlatmak gerekir ki divanın, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Nüshası’ndaki (Sultan’ın kendi hattıyla olan) şiirler ile Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi Nüshası’ndaki şiirler birbirinden tamamen farklıdır. Yani ortak tek bir şiir bile yoktur. Bu durum her iki yayının önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Kânûnî’nin kendi hattıyla olan divanını müstakil olarak hazırlayan Orhan Yavuz’a, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi Nüshası’nı hazırlayan başta Orhan Yavuz olmak üzere; Bekir Direkci, Mevlüt Gülmez, Mehmet Yastı ve Hidayet Duyar’a bilim dünyasına ve kültür hayatımıza böyle iki mühim eser kazandırdıkları için teşekkürlerimizi sunarız.

KAYNAKLAR

- Âdile Sultan (1308), *Divân-ı Muhibbî*, İstanbul: Matbaa-i Osmânî.
- AK, Coşkun (1987), *Muhibbî Divanı-İzahlı Metin*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İSEN, Mustafa; A. Fuat BİLKAN (1997), *Sultan Şairler*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- TUNÇ, Semra (2000), "Muhibbî Divânı'nda Şiir ve Şâir ile İlgili Değerlendirmeler", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 7: 265-283.
- YAVUZ, Orhan; Bekir Direkci vd. (2014), *Muhibbî Divanı Konya Bölge Yazma Eserler Nüshası*, Konya: Palet Yayınları.
- YAVUZ, Orhan (2014), *Muhibbî Divanı, Kendi Hattıyla, (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)*, Kânûnî Sultan Süleyman, İstanbul: T.C. Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.